

หลักการปลูกป่าในใจคน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการปลูกป่ามาตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนราษฎรทั่วทุกภูมิภาค ทรงได้เห็นสภาพป่าไม้ที่ทรุดโทรมและถูกทำลายมากมาย จึงทรงมีพระราชดำริให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศทางน้ำ ดิน และป่าไม้ เพื่อให้ประชาชนได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ และสามารถพึ่งพาตนเองได้หลายโครงการ ทั้งที่เป็นโครงการส่วนพระองค์ โครงการพระราชดำริป่าและดิน อาทิ โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน

ขณะเสด็จโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จ.เชียงใหม่ เป็นต้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำริในเรื่องของการปลูกป่าว่า *“...ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”*

หลักการและวิธีการปลูกป่า ๕ ระดับ แบบกิจกรรมธรรมชาติ

การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง และการปลูกต้นไม้แบบกิจกรรมธรรมชาติ ประกอบด้วยต้นไม้หลากหลายทั้งชนิดพันธุ์ ช่วงอายุ ลักษณะนิสัยและขนาดความสูง โดยเราสามารถจัดแบ่งตามระดับช่วงความสูงและระบบนิเวศได้ ๕ ระดับอันได้แก่

๑. **ไม้สูง** เป็นกลุ่มต้นไม้เรือนยอดสูงสุดและอายุยืนไม่ในระดับนี้ เช่น ตะเคียน ยางนา เต็ง รัง ฯลฯ

๒. **ไม้กลาง** เป็นกลุ่มต้นไม้ที่ไม่สูงนัก ไม่ในระดับนี้ได้แก่บรรดาไม้ผลที่เก็บกินได้ เช่น มะม่วง ขนุน มังคุด กระท้อน ฝรั่ง สละ ฯลฯ

๓. **ไม้เตี้ย** เป็นกลุ่มต้นไม้พุ่มเตี้ย ไม่ในระดับนี้ เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ผักหวานบ้าน ตำลึง ฯลฯ

๔. **ไม้เลื้อย** ไม่ในระดับนี้เป็นตระกูลไม้เลื้อย เช่น พริกไทย รางจืด ฯลฯ

๕. **ไม้หัวใต้ดิน** ไม่ในระดับนี้เช่น ขิง ข่า มันมือเสือ บุก กวาวเครือ ฯลฯ

ข้อคำนึงในการปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง

๑. **ไม้เบิกนำ** ไม้สะเดา มะรุณ แค ไม้ผล กล้วย อ้อย และพืชผักอายุสั้นควรหามาปลูกก่อน เพื่อสร้างแหล่งอาหารของครอบครัว

๒. **ไม้ปลูกเพื่ออยู่อาศัย** ควรปลูกหลังจากปลูกไม้ในข้อที่ ๑ ประมาณ ๑-๒ ปี

๓. **ไม้สมุนไพร** จะเจริญเติบโตได้ดีเมื่อมีความร่มรื่นเพียงพอ

๔. **นาข้าว** กำหนดพื้นที่ให้เหมาะสมหากมีพื้นที่พอ เพื่อเก็บข้าวไว้กิน ระหว่างปีโดยไม่ต้องซื้อ

๕. **ร่องน้ำ** ควรขุดร่องน้ำขนาดเล็กเพื่อให้ความชุ่มชื้นกับพื้นดินและต้นไม้ ซึ่งจะช่วยให้สามารถเลี้ยงปลาธรรมชาติเพื่อใช้เป็นอาหาร โดยขุดให้เชื่อมต่อกับบ่อขนาดใหญ่

๖. **ปลูกต้นไม้ให้หลากหลาย** เพื่อการใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ช่วยลด

ค่าใช้จ่าย สร้างความมั่นคง มั่นคงซึ่งเป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในครอบครัวและชุมชน

ธนาคารต้นไม้

ประกันชีวิตที่พอเพียง มั่งคั่ง ยั่งยืน เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายกลไกธรรมชาติได้เสนอแนวคิด **“ธนาคารต้นไม้”** ให้เป็นเครื่องมือในการจัดการหนี้และสร้างหลักประกันชีวิตของเกษตรกร ให้เกษตรกรทั้งที่มีหนี้และไม่มีหนี้ปลูกต้นไม้มากขึ้น เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ตนเอง และตกทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลานได้ โดยการทำบัญชีต้นไม้ฝากไว้ในธนาคาร ซึ่งเป็นการเปลี่ยนรูปแบบจากการออมเงินดอกเบี้ยต่ำ เป็นการออมต้นไม้ที่ให้ผลตอบแทนที่สูงกว่า อีกทั้งเป็นการใช้จุดแข็งของเกษตรกรและแผ่นดินไทย เป็นฐานการสร้างไทยให้ยั่งยืน และสร้างผลดีแก่โลก โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

- ต้นไม้ที่ประชาชนปลูก เป็นสิทธิของประชาชนในการเป็นเจ้าของทั้งที่ดินและต้นไม้ มีสิทธิในการดูแลรักษา คัดมูลค่า และตัดเพื่อเป็นสินค้าเหมือนพืชเกษตรอื่น
- ต้นไม้ทุกต้นย่อมมีมูลค่าในระหว่างที่ยังมีชีวิต (ไม่ใช้ตัดแล้วจึงมีค่าอย่างปัจจุบัน)
- การปลูกต้นไม้จะต้องยึดแนวทางปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง ได้แก่ (๑) ปลูกไว้กิน คือ กินเป็นอาหาร กินเป็นเครื่องต้ม กินเป็นสมุนไพร กินเป็นขนมอบ (๒) ปลูกไว้ทำที่อยู่ ได้แก่ ทำไม้พื้น ไม้ฝา ไม้เสาและไม้เครื่องบน (๓) ปลูกไว้เพื่อใช้สอย ได้แก่ ทำฟืน ทำถ่าน ทำปุ๋ยทำสารไล่แมลง ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ใช้งานหัตถกรรม ใช้ทำสี ใช้ทำน้ำยาซักล้าง

(๔) ปลูกไว้เพื่อเป็นร่มเงาให้ความร่มเย็นเป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม

- ต้นไม้ที่ประชาชนปลูก มีส่วนในการสร้างความสมดุลให้ระบบนิเวศช่วยลดซับคาร์บอนไดออกไซด์ แก้ปัญหาโลกร้อน และรัฐบาลต้องสนับสนุนการทำคาร์บอนเครดิตสำหรับเกษตรกรรายย่อย

- รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ ต้องผลักดัน พัฒนากลไกหนุนเสริมธนาคารต้นไม้ของภาคประชาชน เพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่งใหม่ในชีวิตสังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คน รัก ษ์ ป่า

คณะผู้จัดทำ นางสาวนันทา มีชัย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวังดินสอ และคณะครูโรงเรียนบ้านวังดินสอ

เอกสารเรียนรู้โคกหนองนาโมเดล

คน รัก ษ์ ป่า

1๓ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง

โรงเรียนบ้านวังดินสอ
ตำบลวังท่าช้าง อำเภอโกนารักษ์ จังหวัดปราจีนบุรี
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2

“...สมควรที่จะปลูกแบบป่าสำหรับใช้ไม้หนึ่งป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นพื้นที่อย่างหนึ่ง อันนี้แจกออกไปเป็นกว้างๆ ใหญ่ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับใช้ประโยชน์ดังนี้ ในคำวิเคราะห์ของ กรมป่าไม้รู้สึกว่าจะไม่ใช่ป่าไม้ จะเป็นสวนมากกว่าเป็นป่าไม้แต่ในความหมายของการช่วยเหลือด้าน น้ำลำนารนั้นป่าไม้เช่นนี้จะเป็นส่วนผลไม้ก็ตาม หรือเป็นส่วนไม้ฟืนก็ตาม มันแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือเป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับเป็นผลที่มีมา เป็นประโยชน์แก่ประชาชนได้...”

พระราชดำรัสบางตอนเกี่ยวกับป่า ๓ อย่าง โยชน ๔ อย่าง ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๓

ป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เป็นแนวคิดของการผสมผสานการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ควบคู่ไปกับ ความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนเป็นที่ตั้ง ซึ่งจะสามารถช่วยให้เกิดการ อนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าของประเทศได้อย่างเคยคาบ จากการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ตระหนัก และเห็นคุณค่าจากการได้ใช้ประโยชน์จากป่าไม้ที่ปลูก สามารถแจกแจงตามการใช้ประโยชน์ให้ เข้าใจง่ายขึ้นดังนี้

ประโยชน์เพื่อให้ “พออยู่”

คือการปลูกต้นไม้ที่ใช้เนื้อไม้และไม้เชิงเศรษฐกิจให้เป็นป่า ไม้กลุ่มนี้เป็นไม้อายุ ยาวนานซึ่งจะเน้นประโยชน์ในเนื้อไม้เพื่อสร้างบ้าน ทำเครื่องเรือน และถือได้ว่าเป็นการอม ทรัพย์เพื่อสร้างความมั่นคงในอนาคตต้นไม้กลุ่มนี้เช่นตะเคียนทองยางนา แดง ลัก พะยูง พยอม เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อให้ “พอกิน”

คือการปลูกต้นไม้ที่กินได้รวมทั้งใช้เป็นยาสมุนไพร ไม้ในกลุ่มนี เช่น แค มะรุม ทุเรียน สะตอดักหวน ผ่าง แยม กัลยัว พักข้าว เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อให้ “พอใช้”

คือการปลูกต้นไม้ให้เป็นป่าไม้สำหรับใช้สอยในครัวเรือน อาทิ ทำฟืนเผาถ่าน ทำงาน หัตถกรรม หรือทำน้ายาชักล้าง ไม้ในกลุ่มนี้ เช่น มะค่าติคควายหวาย ไม้ หมีเหม็น เป็นต้น

ประโยชน์เพื่อให้ “พอร่มเย็น”

คือประโยชน์อย่างที่ ๔ ที่เกิดจากการปลูกป่า ๓ อย่าง “พอร่มเย็น” คือป่าทั้ง ๓

อย่างจะช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศดินและน้ำ ให้กลับอุดมสมบูรณ์ร่มรื่นและดำเินขึ้นมา

“ข้อมูลวิชาการระบุว่า ต้นมะม่วงความเย็นออกมาได้เท่ากับเครื่องปรับอากาศขนาด ๑ ตัน ที่ ทำความเย็นได้ ๑๒,๐๐๐ บีทียู และกินไฟฟ้าประมาณ ๑,๕๐๐ วัตต์ ขณะที่ข้อมูลการศึกษา ของกรม ปา โธราชิ และคณะ แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย นิวยอร์คสหรัฐอเมริกา ยืนยันว่าเด็ก ๆ อายุ ๔-๕ ปี จำนวนร้อยละ ๒๕ ที่อยู่ใน มหานครนิวยอร์ก เป็นโรคหอบหืดน้อยลง หลังจากทำการปลูกต้นไม้ จำนวน ๓๔๓ ต้นต่อตารางกิโลเมตรหรือประมาณ ๐.๕๕ ต้นต่อไร่ในเขตเมือง”

รักษป่า...ตามรอยพ่อ

พระราชดำริ “ป่าเปียก” เป็นทฤษฎี

การพัฒนาป่าไม้ด้วยการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างแนวป้องกันไฟแบบ เปียก (Wet Fire Break) โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงตระหนักถึงคุณค่าอันเนก อนันต์ของน้ำเป็นอย่างยิ่ง ทรงคำนึงว่าทุกสรรพสิ่งในสภาพแวดล้อมของมนุษย์นั้น จะเกื้อกูลซึ่ง กันและกันได้หากรู้จักประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ “ป่าเปียก” เพื่อป้องกันไฟไหม้ป่านั้น จึง เป็นกลวิธีอย่างง่ายแต่ได้ประโยชน์สูงที่พระองค์ทรงคิดค้นขึ้น โดยทรงแนะนำให้ศูนย์ศึกษาการ พัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริทำการศึกษาทดลองและได้รับผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ

การสร้าง “ป่าเปียก”

วิธีที่ ๑ ทำระบบป้องกันไฟไหม้ป่า

โดยใช้แนวคลองส่งน้ำและแนวพืชชนิดต่าง ๆ ปลูกไว้ตามแนวคลอง

วิธีที่ ๒ สร้างระบบการควบคุมไฟป่าด้วยป่าเปียก

โดยอาศัยน้ำชลประทานและน้ำฝน

วิธีที่ ๓ ปลูกต้นไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำ

เพื่อให้ความชุ่มชื้นค่อยๆ ทวีขึ้นและแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะทำให้ ต้นไม้เติบโตและช่วยป้องกันไฟป่าเพราะไฟป่าจะเกิดขึ้นหากป่าขาดความชุ่มชื้น

วิธีที่ ๔ สร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น

หรือที่เรียกว่า “Check Dam” ขึ้นเพื่อปิดกั้นร่องน้ำหรือลำธารขนาดเล็กเป็น ระยะๆ เพื่อใช้เก็บกักน้ำและตะกอนดินไว้บางส่วน โดยน้ำที่เก็บไว้จะซึมเข้าโปะสมในดิน ทำ ให้ความชุ่มชื้นแผ่ขยายเข้าไปทั้งสองด้านจนกลายเป็น “ป่าเปียก”

วิธีที่ ๕ สุนัขน้ำขึ้นที่สูงแล้วปล่อยให้ไหลลงมาที่ละน้อย

เพื่อช่วยเสริมการปลูกป่าบนพื้นที่สูงในรูป “ภูเขาป่า” ให้กลายเป็น

“ป่าเปียก” ช่วยป้องกันไฟป่าได้

วิธีที่ ๖ ปลูกต้นกล้วย ซึ่งสามารถกักน้ำไว้ได้มากกว่าพืชชนิดอื่น ในพื้นที่ที่

กำหนดให้เป็นช่องว่างของป่ากว้าง ๒ เมตร เพื่อเป็นแนวปะทะกับไฟป่าแนวพระราชดำริ “ป่า เปียก” จึงเป็นทฤษฎีการอนุรักษ์พื้นที่ฟูป่าไม้โดยอาศัยความชุ่มชื้น ช่วยให้ป่าชุ่มฉ่ำอยู่เสมอ หาก สามารถป้องกันไฟป่าได้ก็จะทำให้เกิดการฟื้นฟูป่าไม้ได้ในพื้นที่สุด

ทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยวัฏจักร ธรรมชาติ (Natural Reforestation)

เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่พระองค์ทรงคิดค้นเพื่อจะเพิ่มปริมาณป่าไม้

ของประเทศไทย

ซึ่งจะเน้นการทำที่เรียบง่ายได้ประโยชน์สูงสุดแต่ประหยัดสุด อีกทั้งยังช่วยฟื้นฟูระบบ นิเวศป่าไม้แบบดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี มีหลักการอันหลากหลาย ดังนี้

หลักการที่ ๑. ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ทรงเสนอแนวทางปฏิบัติ ๓ วิธี ดังนี้

๑.๑ ปล่อยให้ “ถ้าเลือกได้” ที่เหมาะสมแล้วก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องไปปลูกสัก ต้นเดียว...”

๑.๒ ปล่อยให้ “ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะ ต่อมาจะไม่แตกกิ่งออกมาอีก ถึงแม้ต้นไม้จะตายแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้...”

๑.๓ ประคับประคอง “ไม่ไปรบกวนป่าหรือตัดแยกต้นไม้ เพียงแต่ คุ้มครองให้ขึ้นเองเท่านั้น...”

หลักการที่ ๒. ปลูกป่าในที่สูงทรงแนะวิธีการดังนี้ “...ใช้ไม้จำพวก ที่มีเมล็ดทั้งหลาย ขึ้นไปปลูกบนยอดที่สูง เมื่อโตแล้วออกฝักออกเมล็ดก็กระจาย ตกลงมาแล้วงอกเอง ในที่สุดต่อไป เป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติ...”

หลักการที่ ๓. ปลูกป่าธรรมชาติ ทรงเสนอแนวทางปฏิบัติ ดังนี้ ๓.๑ ปลูกต้นไม้ดั้งเดิม “ศึกษาดูก่อนว่าพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิมมีอะไรบ้าง แล้วปลูกแซมตามรายการชนิดต้นไม้ที่ศึกษามา...”

๓.๒ ปลูกไม้ต่างถิ่น “...ไม่ควรนำไม้แปลกปลอมต่างพันธุ์ต่างถิ่น เข้ามาปลูกโดยยังไม่ได้ศึกษาอย่างแน่ชัดเสียก่อน...”

หลักการที่ ๔. การปลูกป่าทดแทน ในขณะที่ประเทศไทยเรามี

พื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียงร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ประเทศหรือประมาณ ๘๐ ล้านไร่ การจะเพิ่มเนื้อที่ป่าไม้ให้ได้อีก ๔๐ ของพื้นที่ประเทศแล้ว คนไทยต้องช่วยกัน ปลูกป่าถึง ๔๘ ล้านไร่ โดยใช้กล้าไม้ไม่ต่ำกว่าปีละ ๑๐๐ ล้านต้น และใช้เวลาถึง ๒๐ ปี จึงจะเพิ่มป่าไม้ได้ครบเป้าหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น การปลูกป่าทดแทนจึง เป็นแนวทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานในการปลูกป่าทดแทน เพื่อคืนธรรมชาติสู่ แผ่นดินด้วยวิธีแบบผสมผสานในเชิงปฏิบัติ ดังพระราชดำริตอนหนึ่งว่า “... การปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผน โดยการดำเนินการไปพร้อมกับการ พัฒนาชาวเขา ในการนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และฝ่ายเกษตรจะต้อง ร่วมมือกันสำรวจต้นน้ำในบริเวณพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อวางแผนปรับปรุงต้นน้ำ และพัฒนาอาชีพได้อย่างถูกต้อง..

เทคนิคห่มดิน เลี้ยงดินให้ดินเลี้ยงพืช แบบสวนประกอบฟาร์ม

สูตรดินปลูก ทำง่าย ปลูกพืชได้ทุกชนิด ต้นไม่งาม โตเร็ว